

Hallo allemaal, welkom bij aflevering 7 van Een Beetje Nederlands. Vandaag ga ik het hebben over de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Ik neem aan dat je ongeveer weet wat er in de Tweede Wereldoorlog gebeurd is. Maar misschien weet je minder over hoe de Tweede Wereldoorlog ging in Nederland. Daar ga ik het vandaag over hebben.

De Tweede Wereldoorlog is veel te groot om in z'n geheel te bespreken. Ik heb daarom een aantal onderwerpen van de oorlog in Nederland uitgekozen waarvan ik het belangrijk vind dat iedereen die in Nederland woont ze kent. Zoals altijd kan je de tekst van de podcast meelesen op de website als je dat wil, op www.eenbeetjenederlands.nl. Door met de podcast!

Aanval op Nederland

Voordat ik het ga hebben over de Tweede Wereldoorlog moet ik het eerst even kort hebben over de Eerste Wereldoorlog. Nederland was neutraal in deze oorlog, ze vochten niet met en ook niet tegen Duitsland. Maar ondanks dat er niet in Nederland gevochten werd, heeft deze oorlog wel gevolgen gehad voor Nederland. Zo komen er meer dan een miljoen vluchtelingen uit België naar Nederland en is er veel hongersnood en werkloosheid.

Na de Eerste Wereldoorlog was er een periode waarin er veel gebeurde en veranderde, in Nederland en andere Europese landen. Het is een periode van economische recessie en politieke veranderingen. Ook Nederland werd zwaar geraakt door de zogenaamde Great Depression, veroorzaakt door de beurskrach van 1929.

In de politiek kregen fascistten ook in Nederland voet aan de grond, net zoals bijvoorbeeld in Duitsland en Italië. De Nederlandse nationaalsocialistische partij heette de NSB, wat staat voor Nationaal-Socialistische Beweging. De partij is opgericht in 1931 door Anton Mussert. Anton Mussert is een bekende naam in Nederland, hij staat bekend als een van de grootste verraders in de Nederlandse geschiedenis omdat hij in de oorlog samenwerkte met de Duitse bezetters.

Maar dat is pas later. Vóór de Tweede Wereldoorlog was de NSB een kleine partij, in de Tweede Kamer had het 4 zetels. In tegenstelling tot de Duitse nazipartij NSDAP was de NSB in de beginjaren van de partij niet anti-semitisch, dus niet tegen Joden. Vanaf 1936 veranderde dat en werd de partij radicaler. De NSB ging meer op de NSDAP lijken en nam de racistische en antisemitische ideeën steeds meer over.

De Tweede Wereldoorlog begon in september 1939 toen Duitsland in Polen binnenviel. Engeland en Frankrijk verklaarden twee dagen na de inval in Polen de oorlog aan Duitsland. Nederland probeert, net zoals in de Eerste Wereldoorlog, ook in de Tweede Wereldoorlog neutraal te blijven. Op 10 mei 1940 werden Nederland, België en Luxemburg onverwachts toch aangevallen door Duitsland. De inval was voor de Duitsers vooral strategisch nodig om Frankrijk te kunnen aanvallen. Ook ligt Nederland strategisch op een handige plek om Engeland aan te vallen.

Duitsland viel Nederland aan in de nacht van 10 mei. Nederland is verrast door de aanval, het dacht neutraal te kunnen blijven in de oorlog. Het Nederlandse leger probeert de aanval van de Duitsers tegen te houden maar het Duitse leger is te sterk. De wapens van de Nederlandse soldaten waren verouderd en de Duitse soldaten waren beter getraind. Er zijn kleine overwinningen voor het Nederlandse leger maar ze kunnen de Duitsers niet tegenhouden.

Koningin Wilhelmina was het staatshoofd van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Toen het duidelijk werd dat Nederland de oorlog ging verliezen vluchtte de koningin naar Engeland. Wilhelmina bleef de hele oorlog in Engeland, de prinsessen Juliana en Beatrix gingen naar Canada.

De vlucht van de koningin was een schok voor de Nederlandse bevolking. Tot op dat moment dacht de bevolking dat Nederland de oorlog aan het winnen was. Dat is wat ze in de krant en via de radio te horen kregen. Maar eigenlijk was het toen al duidelijk dat de Duitsers aan het winnen waren.

Tijdens de oorlog probeerde koningin Wilhelmina het volk moed in te spreken met een radioprogramma dat op de BBC werd uitgezonden. Iedere dag tijdens de oorlog was er een Nederlandse uitzending op de Britse radio van 15 minuten, genaamd Radio Oranje. Het programma was in Nederland te ontvangen, maar het was door de Duitsers verboden om er naar te luisteren. Koningin Wilhelmina hield regelmatig toespraken op Radio Oranje, waarbij ze de Nederlandse bevolking oproep zich te verzetten tegen de Duitse bezetting.

We luisteren even naar een kort stukje, hier is Koningin Wilhelmina aan het woord.

“Het verheugt mij bijzonder dat dankzij de welwillende medewerking van de Engelse autoriteiten dit Nederlandse kwartier in de uitzendingen van de Britse radio is ingelast. Al heeft ook de vijand de vaderlandse bodem bezet, Nederland zal de strijd volhouden!”

Een belangrijk moment in de aanval van Duitsland op Nederlands was het bombardement van Rotterdam. Al op de eerste dag van de Duitse aanval op Nederland waren er paratroepen geland in Rotterdam, maar het lukte deze soldaten niet om de stad te veroveren. Duitsland wilde Nederland zo snel mogelijk onder controle krijgen, zodat ze door konden naar Frankrijk.

Op 14 mei 1940 is de oorlog in Nederland vier dagen bezig en het gaat voor Hitler niet goed genoeg. Op verschillende plekken in Nederland lukt het de Duitsers niet om te winnen van de Nederlandse soldaten, bijvoorbeeld op de Afsluitdijk en in Rotterdam. De Duitsers geven de Nederlanders een ultimatum: geef je over, anders bombarderen we Rotterdam plat. Dat gaat de Nederlandse generaal te ver: Nederland ging onderhandelen over overgave. Ondanks dat de onderhandelingen over overgave bezig waren, waren er vanuit Duitsland 90 bommenwerpers opgestegen met het doel om Rotterdam te bombarderen. De Duitse commandant die met Nederland onderhandelde probeerde de aanval nog te stoppen, maar 54 vliegtuigen wierpen toch hun bommen op de stad. In een kwartier tijd wordt een groot gedeelte van de historische binnenstad van Rotterdam verwoest. Bijna het hele centrum van Rotterdam ligt in puin.

Meer dan 30.000 woningen en gebouwen werden verwoest door de bommen en de brand daarna. Zo'n 800 mensen komen om bij het bombardement. 80.000 Rotterdammers werden dakloos.

Rotterdam Centrum, de wijk Kralingen en Rotterdam Noord worden geraakt door de bommen. De omtrek van het gebied dat verwoest is door het bombardement heet in Rotterdam de brandgrens. Die kan je duidelijk zien in de stad, de overgang van oude naar nieuwe gebouwen. Er staat ook een bekend monument in Rotterdam dat het bombardement herinnert, dat monument heet 'De verwoeste stad'.

Als je wel eens in Rotterdam geweest bent is het je vast opgevallen dat er veel moderne gebouwen en wolkenkrabbers staan. In de binnensteden van bijvoorbeeld Amsterdam en

Utrecht heb je dat niet. In Rotterdam is er gekozen voor vernieuwing van het verwoeste gebied, in de plaats van herbouw.

De dag na het bombardement op Rotterdam, op 15 mei 1940, dreigden de Duitsers om Utrecht op dezelfde manier te bombarderen. En daarna zouden bombardementen op Den Haag, Amsterdam, Haarlem en andere grote steden volgen. Dat was de reden voor de Nederlandse bevelhebbers om zich over te geven. Op 15 mei, 5 dagen na het begin van de oorlog in Nederland, was het Duitsland gelukt om Nederland te veroveren.

Begin van de bezetting: 1940-1941

Direct na de overgave van Nederland werd het Nederlandse parlement opgeheven. Er werden nieuwe bestuurders aangesteld door de Duitse nazipartij. De leider werd de Oostenrijkse nazi Arthur Seyss-Inquart. Anton Mussert van de NSB had gehoopt die rol te krijgen, maar hij werd genegeerd door de Duitsers. Al meteen werden de communistische en socialistische politieke partijen in Nederland verboden. Vanaf 1941 werden alle politieke partijen behalve de NSB verboden.

In het eerste jaar van de bezetting, van mei 1940 tot juni 1941, probeerden de Duitse bezetters om de Nederlandse bevolking over te halen mee te werken met de Duitsers. Dat wil zeggen dat ze graag wilden dat de Nederlanders het idee van nationaalsocialisme accepteerden. Een groot deel van de Nederlanders was daar niet in geïnteresseerd. Maar over het algemeen werd er gedacht dat de Duitse bezetting wel mee zou vallen en dat het beter was om de nieuwe situatie te accepteren. Voor veel Nederlanders veranderde er eerst ook weinig in hun dagelijkse leven. Veel Nederlandse bedrijven profiteerden juist van de oorlog in het begin, omdat ze nu handel konden drijven met Duitsland.

Voor de Joodse bevolking van Nederland had de bezetting door nazi-Duitsland wel direct gevolgen. Joodse ambtenaren in dienst bij de overheid werden ontslagen. De rechten van Joden werden steeds verder afgenomen en ze werden uitgesloten van de maatschappij. Zo mochten ze niet meer naar de bioscoop, cafés, zwembaden en parken.

In 1941 werd er door de Duitsers begonnen met het vervolgen van de Joden, ook wel de Holocaust of Sjoa genoemd. Alle Joden moesten zich laten registreren bij de overheid. Ze moesten daar zelfs zelf voor betalen.

Aan het begin van 1941 vielen leden van de NSB ook steeds vaker Joden lastig. Door bijvoorbeeld van de Joden te stelen, hen te vernederen of ze fysiek aan te vallen. In Amsterdam had je een buurt rond het Waterlooplein die de Jodenbuurt heette, daar woonden traditioneel veel Joodse mensen. Op 11 februari 1941 ging een groep NSB'ers naar het Waterlooplein om Joden lastig te vallen. Een communistische knokploeg werd gewaarschuwd en ging er op af om de NSB'ers tegen te houden. Een knokploeg is een groep mensen die georganiseerd gaan knokken, oftewel vechten. Bij het gevecht tussen de twee groepen werd iemand van de groep NSB'ers doodgeslagen.

Als reactie daarop werd op 22 en 23 februari door de nazi's de eerste razzia in Nederland gehouden. Een razzia is in het Nederlands een term voor de jacht op Joodse mensen. Meer dan 400 Joodse mannen werden deze twee dagen in de Jodenbuurt gearresteerd door de Duitse politie. De hardheid waarmee de razzia uitgevoerd werd riep verontwaardiging op.

Zoals ik net zei dachten veel Nederlanders dat de Duitse bezetting wel mee zou vallen. Nu werden ze met hun neus op de feiten gedrukt.

Deze razzia en andere incidenten waren reden voor de Communistische Partij van Nederland om actie te gaan voeren. Op 25 en 26 februari 1941 werd er gestaakt, eerst in Amsterdam en later ook in andere steden. Een staking is het stoppen met werken omdat de arbeiders ontevreden zijn. De staking, die later bekend werd als de Februaristaking, was het enige massale openlijke protest tegen de Jodenvervolging in bezet Europa. Trams werden die dag geblokkeerd zodat ze niet konden rijden. Doordat de trams niet reden merkte iedereen in de stad dat er iets aan de hand was en sloten meer en meer mensen zich bij de staking aan. Tienduizenden arbeiders legden die dag het werk neer.

De Februaristaking is door de Duitse bezetters beëindigd met veel geweld, onder andere door te schieten op groepen stakers. Negen stakers werden gedood bij het beëindigen van de staking door de Duitsers. Ook de organisatoren van de staking werden opgepakt en door de Duitsers vermoord. Op de plek in Amsterdam waar de razzia gehouden werd staat nu een standbeeld die herinnert aan de Februaristaking, het beeld De Dokwerker.

De Februaristaking is een unieke gebeurtenis en een duidelijk verzet tegen de Duitse bezetting en de Jodenvervolging. Er zijn ook meer verzetsdaden geweest, maar de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking accepteerden de Duitse bezetters.

Globaal was de Nederlandse bevolking op te delen in een aantal groepen:

- 1) Actief verzet tegen de Duitsers. Dit is een kleine groep Nederlanders die actief verzet bood tegen de Duitsers. Bijvoorbeeld door het plegen van aanslagen, spionage en organiseren van verzet. Of door onderduikers te helpen. Onderduiken betekent je verschuilen, bijvoorbeeld bij iemand thuis.
Naar schatting zijn er ongeveer 25.000 mensen geweest in Nederland die aan actief verzet deelgenomen hebben. Deze verhalen zijn natuurlijk wel de heldenverhalen die na de oorlog in boeken en films beroemd zijn geworden.
Vergeleken met andere landen in Europa is er in het Nederlandse verzet weinig geweld gebruikt. Wel zijn er in Nederland heel veel mensen ondergedoken, meer dan in andere landen.
- 2) Passief verzet. Bijvoorbeeld vormen van verzet waarbij de maatregelen van de Duitsers niet opgevolgd werden. Er zijn verschillende voorbeelden van passief verzet tegen de Duitse bezetting. Bijvoorbeeld het luisteren naar Radio Oranje, dat verboden was. Of het lezen van een illegale krant, waarvan de nu nog steeds bestaande kranten Trouw en Het Parool voorbeelden zijn.
- 3) Stille acceptatie. Dit was de grootste groep mensen in de oorlog. Ze werken niet actief met de Duitsers mee maar accepteerden de bezetting. Voor hun ging het leven voor een groot deel door als normaal, in ieder geval in de eerste jaren van de oorlog.
- 4) Actieve acceptatie en medewerking. Dit noem je ook wel collaboratie. Een groep van ongeveer 100.000 Nederlanders heeft zich in de oorlog aangesloten bij de NSB. Soms omdat ze overtuigd waren van de nazi-ideeën, maar soms ook vanuit opportunisme. Bijvoorbeeld als je je baan kwijt was, vergrootte het je kansen als je lid was van de NSB om nieuw werk te krijgen.
Voorbeelden van actieve medewerking zijn het verraden van Joden en onderduikers,

en je vrijwillig aansluiten bij het Duitse leger. De Nederlandse krant De Telegraaf heeft in de oorlog samengewerkt met de Duitsers en is na de oorlog vijf jaar verboden geweest. Maar die samenwerking was niet helemaal vrijwillig.

Ik wil nog een bekende verzetsheld bespreken voordat ik doorga. Dat is Hannie Schaft. Hannie Schaft is geboren in Haarlem en was 20 jaar toen de oorlog begon. Studenten aan de universiteit moesten een verklaring tekenen dat ze loyaal waren aan de Duitsers, maar dat weigerde ze te doen. Dus ze verliet de universiteit. Haar verzetswerk begon klein: stelen van identificatiekaarten voor Joden en koerierswerk. Koerierswerk, dus het verplaatsen van illegale spullen zoals wapens en illegale kranten, werd in de oorlog vaak door vrouwen gedaan. Hier wordt soms niet zo veel aandacht aan gegeven omdat het niet zo spectaculair is, maar vrouwen hebben een belangrijke rol gehad in het verzet.

Maar Hannie Schaft wilde meer. Ze is betrokken geweest bij meerdere moorden op Duitsers, NSB'ers en verraders. Ze werd bekend als 'het meisje met het rode haar' en er werd jacht op haar gemaakt door de nazi's. Hannie Schaft heeft heel veel pech gehad: drie weken voor de bevrijding van Nederland werd ze gepakt en doodgeschoten door de Duitsers. Na de oorlog werd ze een van de symbolen van het verzet en er zijn meerdere boeken en films over haar gemaakt.

Tweede deel oorlog: 1941-1944

De aanval van Nazi-Duitsland op de Sovjet-Unie is een keerpunt geweest in de Tweede Wereldoorlog. Het Duitse leger leed een grote en pijnlijke nederlaag en dit had ook gevolgen voor Nederland. De door de Duitsers bezette gebieden, waaronder ook Nederland, moesten meer bijdragen aan de oorlog. Zowel financieel als in arbeid werd er steeds meer verwacht van Nederland. Vanaf mei 1943 werd iedere man tussen 18 en 35 verplicht om zich te melden voor een keuring. Iedereen die sterk genoeg was moest naar Duitsland om daar te werken in fabrieken. Ongeveer 500.000 Nederlanders hebben verplicht in Duitsland gewerkt.

Ook werd in deze periode de Jodenvervolgung uitgebreid. Joden moesten vanaf 1942 een Davidster op de borst dragen. Kort daarna werden Joden in razzia's opgepakt en gedeporteerd naar concentratiekampen. In Nederland werden Joden eerst verplaatst naar Kamp Westerbork in Drenthe. Vanuit Kamp Westerbork werden ze op treinen naar vernietigingskampen als Auschwitz en Sobibor gevoerd. Voor de Tweede Wereldoorlog woonden er ongeveer 140.000 Joden in Nederland. Hiervan werden er ongeveer 73 procent opgepakt en gedeporteerd. De rest kon vluchten of onderduiken. Die hadden geluk, want van de 107.000 gedeporteerde Joden overleefden er maar 5000 de oorlog.

Het bekendste slachtoffer van de Holocaust in Nederland was Anne Frank, die over haar ervaring een beroemd dagboek geschreven heeft tijdens de oorlog. Iedereen in Nederland kent haar verhaal en veel mensen hebben haar dagboek gelezen, bijvoorbeeld op de middelbare school. Ook het huis waarin ze ondergedoken heeft gezeten op de Prinsengracht in Amsterdam wordt jaarlijks door meer dan een miljoen mensen bezocht. In 1942, op Anne's 13de verjaardag, kreeg ze als verjaardagscadeau een dagboek. Vanaf dat moment schreef ze over haar ervaring als onderduikend kind in Nederland. In augustus 1944 is Anne Frank samen met haar familie opgepakt en naar een concentratiekamp

gedeporteed. Daar overleed Anne in januari 1945. Van haar familie overleefde alleen de vader van Anne de oorlog.

Ik weet nog goed dat ik het dagboek gelezen heb in de eerste klas van de middelbare school, ik was toen waarschijnlijk zelf ongeveer 13 jaar oud. Het dagboek heeft toen enorm veel indruk op me gemaakt, vooral omdat Anne toen ze het schreef ongeveer even oud was als ik toen ik het las.

Er is onlangs een editie van het dagboek van Anne Frank uitgekomen in simpel Nederlands. Als je het dagboek nog niet gelezen hebt en het lezen in het Nederlands aan het oefenen bent zou ik dit boek zeker aanraden. Het is uitgekomen onder de naam 'Anne Frank: mijn leven' bij uitgeverij Eenvoudig Communiceren. Ik zet een link op de website.

Einde van de oorlog

De bevrijding van Nederland ging in verschillende fasen. In de herfst van 1944 was het zuiden van Nederland bevrijd door Amerikaanse, Engelse, Canadese en Poolse legertroepen. De bevrijding van de rest van Nederland duurde nog acht maanden langer. Pas in mei 1945 was heel Nederland bevrijd.

Dat het bevrijden van Noord-Nederland langer duurde had voor een groot gedeelte te maken met het mislukken van Operatie Market Garden. Dwars door Nederland lopen drie grote rivieren: de Maas, de Waal en de Rijn. Het doel van Market Garden was om de bruggen over deze rivieren te veroveren, zodat de legers snel door konden naar Duitsland. De operatie begon in september 1944. Parachutisten moesten de bruggen veroveren en soldaten zouden daarna helpen de bruggen te verdedigen. Maar dat ging niet goed. Bij de Slag om Arnhem lukte het de geallieerde soldaten niet om een belangrijke brug in te nemen. Hierdoor wordt de verovering van de rest van Nederland gestopt.

Het gevolg van de nederlaag was dat het bevrijden van Noord-Nederland maanden langer duurde. De winter van 1944 was ook heel erg koud en de aanvoer van voedsel naar Noord-Nederland werd geblokkeerd door de Duitsers. Hierdoor was er een groot tekort aan voedsel en brandstof, vooral in West-Nederland. Deze winter is bekend geworden als de Hongerwinter. In deze winter zijn er minstens 20.000 mensen omgekomen door de honger. Voor sommige mensen was de honger zo groot dat er tulpenbollen gegeten werden om maar wat voedsel binnen te krijgen.

In het voorjaar van 1945 lukte het de geallieerden toch om de rivieren over te steken. Op 5 mei 1945 gaf het Duitse leger zich over en was Nederland bevrijdt. De bevolking viert in alle steden feest op straat met de Canadese of Amerikaanse soldaten die ze komen bevrijden.

In Amsterdam gaat het vlak na de oorlog afgelopen is nog mis. Op 7 mei, twee dagen nadat Duitsland zich overgegeven heeft, lijkt de bevrijding van Amsterdam een feit. De verwachting is dat de Canadese soldaten ieder moment de stad binnen kunnen vallen. Op de Dam in Amsterdam zijn duizenden mensen feest aan het vieren. Maar dan opeens wordt er geschoten! Vanuit een gebouw op de Dam schieten de verslagen Duitse soldaten op de menigte. Mensen raken in paniek en proberen te schuilen achter lantaarnpalen en een draaiorgel die op de Dam staat. De reden waarom de Duitsers begonnen te schieten is

nooit helemaal duidelijk geworden, maar het resultaat wel: 32 mensen komen om en meer dan 100 raken gewond. Een treurig begin van een bevrijdt Amsterdam.

Ieder jaar wordt de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding herdacht. Op 4 mei is de Nationale Dodenherdenking. Om 8 uur 's avonds is de herdenking op de Dam in Amsterdam. Om 8 uur 's avonds zijn er twee minuten stilte om de doden te herdenken. Hierbij is Koning Willem-Alexander aanwezig en na de twee minuten stilte wordt het Wilhelmus gespeeld. De herdenking wordt uitgezonden op televisie en normaal zijn er ook veel mensen aanwezig op de Dam. Bij de Nationale Dodenherdenking herdenken we niet alleen de doden die vielen in de Tweede Wereldoorlog, maar ook burgers en soldaten die omkwamen bij VN-vredesmissies en de Onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië.

Op 5 mei vieren we de vrijheid, op Bevrijdingsdag. Op veel plekken in het land zijn er op deze dag festivals en concerten. Een goede dag om stil te staan bij de vrijheid die we hebben in dit land!

Slot

Tot zo ver de aflevering over de Tweede Wereldoorlog. Het is een lange aflevering geworden! En ik heb nog niet eens alles behandeld wat ik van plan was. Wil je je nog verder verdiepen in de Tweede Wereldoorlog in Nederland? Ik zet een aantal onderwerpen die interessant zijn maar die ik vanwege de tijd niet behandeld heb op de website.

Hartelijk bedankt voor het luisteren. Als je vragen hebt over de aflevering kan je die plaatsen op de website.

Vond je het een interessante aflevering? Deel hem dan alsjeblieft met je vrienden, familie of collega's! Of deel de podcast bijvoorbeeld op Instagram. Het account van de podcast is te vinden in de shownotes.

Ik hoop dat je een beetje Nederlands geleerd hebt, en tot de volgende keer!